

μέ ὀρισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ φαινομένου, καθορισμὸν τῶν αἰτίων τῆς δημιουργίας του καὶ ἀπαρίθμησιν τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν του. Ἐπίσης ἀναλύεται καὶ τὸ ἀνάλογον φαινόμενον τῆς κινήσεως τῶν νέων τῶν αὐτοχαρακτηριζομένων ὡς ὑπαρξιστῶν. Ὡς τρόπος ἀποφυγῆς ἢ καταλλήλου ἀντιμετωπίσεως τῶν φαινομένων τούτων τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀκαταστασίας ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἡ χρησιμοποίησις ὡς μέσων ἀγωγῆς καὶ θεραπείας τῶν γυμναστικῶν ἀθλημάτων, τῆς μουσικῆς, τῶν ἐκδρομῶν, ἡ μετρία χρῆσις σωματικῆς ἐργασίας, ἡ ἐναλλαγή τοῦ περιβάλλοντος, τὰ ταξίδια, ὁ θρησκευτικὸς βίος καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ καὶ αἱ ἐορταὶ ἡθοπλαστικοῦ περιεχομένου, δι' ὧν ἐξουδετεροῦται ἡ μόνωσις καὶ ἡ πληῆξις καὶ προστατεύεται ἡ ψυχικὴ ὑγεία.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου παρατίθεται πλουσία βιβλιογραφία ἑλληνικὴ καὶ γερμανικὴ.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΓΚΟΤΣΗ, Ἡ βιβλικο — λειτουργικὴ κατεύθυνσις τῆς διδασκαλίας τῶν Θρησκευτικῶν, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθῆναι 1967, σχ. 8ον, σελ. 62.

Ὁ θρησκευτικὸς βίος καὶ ἡ εἰς τὰ σχολεῖα διδασκαλία τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος ὑπέστησαν ἐπιρρασμὸν ἀπὸ τῆς κινήσεως τοῦ Λουθήρου καὶ ἐξῆς. Εἰς ἔτι ὅμως ζωηροτέραν δοκιμασίαν ὑπεβλήθησαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὑλιστικῆς πλημμυρίδος, ἥτις ἐξεκίνησεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἐπέδραμεν ὡς χιονοστιβὰς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πνευματικοῦ, ἡθικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ σταματήσει ἀκόμη.

Οἱ ὑπεύθυνοι θρησκευτικοὶ ἄνδρες ἀναζητοῦν διαρκῶς τρόπους καὶ μεθόδους ῥυθμίσεως λυσιτελοῦς τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν ζητημάτων.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι τεύχους, καθηγητῆς θεολόγος τὸ ἔργον, προβαίνει εἰς ἐπισκόπησιν καὶ ἐκθεσιν τῶν σχετικῶν ἀναζητήσεων τῶν τελευταίων καιρῶν ὡς πρὸς τὴν σκοπιμωτέραν διαρρύθμισιν τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος. Εὐρίσκει ὅτι μετὰ τὰς προόδους εἰς τὰς ψυχολογικὰς ἐρεῦνας ἐπετεύχθη ἡ βελτίωσις τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας, μένει ὅμως τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῆς διδασκαλίας ὕλης. Ἐνταῦθα ἔγιναν διάφοροι προσπάθειαι καὶ ἀναζητήσεις καὶ διευτυπώθησαν διάφοροι προτάσεις. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ὡς τὴν πλέον ἀξιοπρόσεκτον γνώμην, τὴν τοῦ Αὐστριακοῦ καθηγητοῦ καὶ λειτουργιολόγου Jungmann. Κατ' αὐτὸν ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν θρησκείαν ὡς ὀργανικὸν σύνολον, νὰ ἐπιδιώξῃ δὲ τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς τῶν διδασκομέ-

νων εἰς τὸν πυρῆνά της, ὅστις δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ἔνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Πᾶσαι αἱ θρησκευτικαὶ ἀλήθειαι θὰ διδάχθωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τὴν προοπτικὴν ταύτην. Ἡ διδασκαλία ὅμως μόνη δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος. Πρέπει νὰ ἐπικουρηθῇ καὶ διὰ τῆς Θείας Λειτουργίας, ἣτις ἀποτελεῖ ἔκφρασιν πλαστικὴν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως. Οὕτω τότε μόνον τὸ θρησκευτικὸν μάθημα θὰ γίνῃ ἀποτελεσματικόν, ὅταν στραφῇ πρὸς κατευθύνσιν βιβλικὴν — λειτουργικὴν, ἥτοι διδασκαλίαν τῆς Ἁγ. Γραφῆς καὶ συγχρόνως αἰσθητοποίησιν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ πρὸς τὴν Θείαν Λειτουργίαν. Εἰδικώτερον κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς κατευθύνσεως ταύτης πρέπει ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγ. Γραφῆς νὰ μὴ παρουσιάζεται ὡς σύνολον δογμάτων καὶ ἠθικῶν ἐντολῶν, ἀλλ' ὡς ἐνότης περιέχουσα τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Π. Δ. ὡς προπαρασκευαστικὸν στάδιον τῆς θείας ἀποκαλύψεως εἰς Χριστὸν καὶ ἡ Κ. Δ. ὡς παρουσιάσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως παρουσιάζουν ὡς ἐνότης τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ ἄγουν τοὺς διδασκομένους εἰς συνειδητοποίησιν τῆς θείας ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ τρόπος οὗτος ὑποβοηθεῖ περαιτέρω τοὺς μαθητὰς νὰ λάβουν προσωπικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Ἡ διδασκαλία ὅμως αὕτη ὀφείλει νὰ συμπορευθῇ μὲ τὰς μεγάλας ἐφορτὰς τοῦ ἔτους, νὰ ἐνταχθῇ εἰς αὐτὰς καὶ νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν Θείαν Λατρείαν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν αἰσθητοποίησιν. Οὕτω θὰ γίνῃ ἐπάνοδος εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὅτε ἡ θεία διδασκαλία ἦτο διαπεποτισμένη ὑπὸ τοῦ λειτουργικοῦ πνεύματος.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ Ἀναλυτικὰ προγράμματα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ τοῦ Γυμνασίου καὶ ἐκφέρει τὰς ἀπόψεις του διὰ τὸ περιεχόμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νοητικῶν ἱκανοτήτων καὶ τῶν διαφορόντων ἐκάστης ἡλικίας, ἔχων ὡς γενικὴν γραμμὴν ὅτι ἡ μὲν Π. Δ. δέον νὰ διδάσκηται χριστοκεντρικῶς, ἡ δὲ Κ. Δ. ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν. Ἐν τέλει ὁ συγγραφεὺς παραθέτει κατάλογον θεμάτων δυναμένων νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐν ἐλευθέρῳ διαλόγῳ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἀλλὰ ὑπὸ καθηγητῶν ἐχόντων τὰ ἀπαιτούμενα ἐξαιρετικὰ προσόντα πρὸς διεύθυνσιν συζητήσεως τοιούτων θεμάτων.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι αἱ περὶ βιβλικὴν — λειτουργικὴν κατευθύνσεως τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως συμπίπτουν ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς τοῦ προγράμματος τῶν γυμνασίων πρώτης βαθμίδος τοῦ 1961, ἔνθα μάλιστα δίδονται καὶ εἰδικώτεροι ὁδηγίαὶ περὶ χρησιμοποίησεως τῆς Θείας Λατρείας ἐν τῷ σχολικῷ βίῳ.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ